

BOOK REVIEW / PRIKAZ KNJIGE**BEZBEDNOST RADNE I ŽIVOTNE SREDINE,
VANREDNE SITUACIJE I OBRAZOVANJE**

Vesna Nikolić, Nenad Živković

Istorijski posmatrano, vanredne situacije su uvek pratile i obeležavale različita razdoblja u razvoju čovečanstva. One čine integralni deo prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Sadašnji trenutak uslovljava da naše razmišljanje o budućnosti posmatramo u tesnoj vezi sa obrazovanjem kao ključnim instrumentom za aktiviranje i usmeravanje ljudskog potencijala ka ostvarivanju bezbednosti u radnoj i životnoj sredini. Talas rizika različite prirode i karaktera koji je zahvatio savremenu civilizaciju dajući joj svojevrsno obeležje "društva rizika", podrazumeva permanentan rad na obrazovanju s ciljem pripremanja i osposobljavanja različitih subjekata za odgovarajuće ponašanje i odgovor u slučaju vanrednih situacija.

U monografiji pod naslovom *"Bezbednost radne i životne sredine, vanredne situacije i obrazovanje"* predstavljeni su rezultati višegodišnjeg rada autora prof.dr Vesne Nikolić i prof.dr Nenada Živkovića na realizaciji niza naučno-istraživačkih projekata koji su finansirani od strane Ministarstva za nauku i tehnološki razvoj i Ministarstva za zaštitu životne sredine Republike Srbije. Otuda, sadržaj ove studije, dobrim delom, čine objavljeni radovi koji su nastali zanimanjem autora za različite segmente ove problematike. Istovremeno, monografija predstavlja teorijsku platformu za didaktičko-metodički priručnik u ovoj oblasti koji najavljuje autorka monografije.

Bezbednost u radnoj i životnoj sredini i uspešnost odgovora na vanredne situacije zahteva permanentnu, naizmeničnu praksu obrazovanja, obučavanja i treninga. U osnovi svih ovih procesa su promene koje se nameću okruženju, ili odgovor na promene i nove zahteve okruženja. Obrazovanje dovodi do promena u

znanju, obučavanje do promena u veštinama, lični razvoj do promena u stavovima i vrednostima. U suočavanju sa savremenim bezbednosnim rizicima i izazovima, obrazovanje se, u studiji, posmatra kao nezamenljivo dobro u trajnom procesu poboljšanja znanja i umeća, ali i kao svojevrsan način ostvarenja kako ličnog tako i održivog društvenog razvoja. Paradigma bezbednosti traži kontinuirano učenje, inoviranje znanja, razvoj sposobnosti i kompetencija kako pojedinaca, organizacija tako i društva u celini. Posmatrano iz diskursa bezbednosti i održivog razvoja u studiji se jasno oblikuje vizura doživotnog učenja kao osnove opstanka i napredovanja u 21. veku, ali i kao neophodne konstituente procesa koji vodi ka društvu znanja.

U prvom delu studije istraživačka interesovanja autora za probleme bezbednosti u radnoj i životnoj sredini kreću od određivanja i definisanja osnovnih pojmova i termina koji se koriste u ovoj oblasti. Obzirom da u toku ekspanzije rastućih proizvodnih snaga i permanentne modernizacije dolazi do mnoštva rizika različite prirode i karaktera, problemi bezbednosti se posmatraju u tesnoj vezi sa rizicima u radnoj i životnoj sredini čija raznovrsnost, po autorima, implicira svojevrsno širenje istraživačkog polja bezbednosti. Tokom poslednjih decenija, problem integralne bezbednosti pretvorio se u jedan od najznačajnijih problema socijalnog razvoja i postao osnova shvatanja da koncepcija progressa ustupa mesto koncepciji bezbednosti. Bezbednost se promišlja kao suštinska potreba, vrednost i interes svakog pojedinca i čovečanstva u celini koji je u tesnoj vezi sa uslovima opstanka i održivog razvoja u budućnosti.

Ono što, u drugom poglavlju, fokusira istraživačku pažnju autora jeste činjenica da potrebu i mogućnost upravljanja rizicima treba razmatrati i u kontekstu teorije o katastrofama u ljudskom društvu, zapravo u kontekstu takvih situacija čija je *diferentia specifica* vanredni uslovi, masovna nesreća, ogromne ljudske žrtve, gubitak materijalnih dobara, degradacija i destrukcija prirode. Polazeći od pojmovnog određenja vanrednih situacija, komparativnih analiza i distinkcija srodnih/sličnih pojmova (katastrofa, kriza, udesa i dr.), podele i klasifikacije vanrednih situacija, određivanja faza i stadijuma njihovog razvoja, promišljanja društvenog konteksta te međunarodnih direktiva, sporazuma i inicijativa (SEVESO, APELL, SEECAP, DPPI i dr.) i aktuelne nacionalne zakonske regulative u ovoj oblasti, autori dolaze do trećeg dela rada u kome su posebno elaborirani osnovni teorijski i metodološki problemi upravljanja (u) vanrednim situacijama. Posmatrajući sistem upravljanja vanrednim situacijama kao specifičan sistem složenih karakteristika, autori oblikuju koncepciju sistema za upravljanje vanrednim situacijama, pri čemu su posebno posmatrani pojedini subjekti/činioci ovog sistema u međunarodnim (OCHA, INSARAG, EADRCC, CMEP SEE i dr.) i nacionalnim okvirima (ministarstva, službe, sektori, mediji i dr.).

Svakako, sistemi upravljanja vanrednim situacijama reflektuju društvene i ekonomske uslove i okvire unutar kojih funkcionišu. Otuda su varijacije između sistema različitih država realne i očekivane. Uslovljene su specifičnostima ugrožavanja državne teritorije, klimatskim prilikama, prirodnim pojavama, karakteristikama tla i dr. ali i ekonomskim razvojem, pravnim sistemom, upravnom tradicijom, političko-teritorijalnom organizacijom, društvenim uređenjem i drugim subjektivnim i objektivnim mogućnostima i potrebama. Međutim, osnovna intencija, koja ima paradigmatičan značaj, odnosi se na preventivne mere i aktivnosti i to kako u sistemu integralne bezbednosti tako i u sistemu upravljanja vanrednim situacijama među kojima obrazovanje ima ulogu strateškog značaja.

Preobražaj tradicionalne funkcije upravljanja vanrednim situacijama u savremenu ulogu javnog upravljanja vezanu za celokupni život zajednice, podrazumeva znanja, veštine i sposobnosti koje su u funkciji realizacije novih ciljeva i zadataka u ovoj oblasti. Obzirom na međusobnu povezanost rizika i opasnosti u radnoj i životnoj sredini te otuda uslovljenost i povezanost sistema zaštite na radu, zaštite od požara i zaštite životne sredine, u četvrtom poglavlju studije V. Nikolić polazi od potrebe kako pojedinačnog (uvažavajući specifičnosti problematike ovih sistema) tako i integralnog pristupa obrazovnoj problematiki u ovoj oblasti. Zapravo, autorka razmatra i konceptijski oblikuje obrazovanje za bezbednost i zdravlje na radu, obrazovanje za zaštitu od požara i obrazovanje za zaštitu životne sredine posmatrajući ih kao područja i konstituente jedinstvene koncepcije obrazovanja za bezbednost radne i životne sredine, i to u kontekstu širih promena i preobražaja našeg društva, a posebno reforme sistema obrazovanja. Ukazano je na kompleksnost i otvorenost sistema zaštite radne i životne sredine i potrebu sistemskog pristupa promišljanju i realizaciji obrazovanja (formalnog i neformalnog) u ovoj oblasti. Razmatrajući osnovne karakteristike okruženja u kome se obrazovanje za bezbednost radne i životne sredine odvijalo u prošlosti i odvija u sadašnjosti, na osnovu i uz pomoć ideja, shvatanja i preporuka koje do nas dopiru iz Evrope i sveta, u studiji se ukazuje na osnovne karakteristike razvoja ovog obrazovanja u narednom periodu. Pri tom proces reforme sistema obrazovanja posmatran je sa aspekta promena koje treba da dovedu do modernizacije i podizanja opšteg standarda bezbednosti radne i životne sredine i ostvarivanja strategije održivog razvoja. Obzirom da je pravo na obrazovanje, kao osnovno ljudsko pravo, ugroženo u vanrednim situacijama V. Nikolić posebnu pažnju posvećuje razmatranju i promišljanju obrazovanja u vanrednim situacijama s osvrtom na period oporavka i rekonstrukcije. U tom kontekstu autorka se oslanja na preporuke i strategiju UNESCO-a te obrazovanje elaborira kao četvrti potporni stub humanitarnih aktivnosti u vanrednim situacijama.

U tesnoj vezi sa problemima obrazovanja, V. Nikolić posmatra organizaciono učenje koje, zapravo, rezultira promenama odgovora organizacije kao celine na stalne bezbednosne izazove, promene i zahteve okruženja. Pored toga i sam proces upravljanja vanrednim situacijama podrazumeva planiranje, jasno definisanu strukturu i organizovanost države, lokalne samouprave, dobrovoljnih društava, organizacija javnog i privatnog sektora da zajedničkim snagama sveobuhvatno i koordinisano odgovore na širok spektar potreba u vanrednim situacijama. Polazeći od toga, u poslednjem delu rada, umesto zaključka, promovisu se savremeni pristupi i trendovi u razvoju ljudskih resursa, formiranju "organizacija koje uče" i primeni koncepta upravljanja znanjem u ovoj oblasti. Način upravljanja ljudskim resursima, u značajnoj meri, može uticati kako na efikasnost organizacije kao celine tako i na sposobnost pojedinaca/personala da ostvari definisane organizacione ciljeve kada je u pitanju bezbednost ili, pak, nastala vanredna situacija. Upravljanje, ali, po mišljenju autorke, pre svega razvoj ljudskih resursa «determiniše» radnu i poslovnu efikasnost i dugoročnu stabilnost ljudskih resursa, što je od posebne važnosti kada je u pitanju nepredvidljivost vanrednih situacija i specifičnost odgovora na njih. Takav razvoj se posmatra u kontekstu organizacije koja se permanentno menja, transformiše, koja je inovativno otvorena, vrhunski fleksibilna, koja vrednuje komunikaciju, saradnju, poverenje; u kojoj se sam proces učenja ne odigrava ni slučajno, ni privremeno, već je reč o centralnoj i trajnoj aktivnosti svih njenih članova. Kompleksnost bezbednosnih pitanja podrazumeva razvoj sistemskog mišljenja, lično ovladavanje (stručnost, kompetencije, razmenu znanja), razvoj novih mentalnih modela (prevazilaženje rigidnih, tradicionalnih stavova), izgradnju zajedničke vizije, timski rad i permanentno učenje. S tim u vezi, andragoški pogledi iznešeni u četvrtom i petom delu studije u punoj meri podržavaju aktuelne tendencije 21. veka o važnosti unapređivanja organizacionih kompetencija za bezbednost radne i životne sredine, ali i o važnosti sveukupne saznanje i afektivne motivacije svakog pojedinca u ovoj oblasti.

U savremenoj literaturi malo je radova koji se multidisciplinarno bave problematikom bezbednosti i vanrednih situacija sa aspekta upravljanja i razvoja ljudskih resursa u ovoj oblasti. Otuda naučno-istraživački rezultati prezentovani u ovoj monografiji predstavljaju izuzetan i originalan doprinos koji se višestruko reflektuje na osnovne elemente i aspekte daljeg koncipiranja i utemeljenja postojeće teorije i prakse zaštite radne i životne sredine, upravljanja vanrednim situacijama i obrazovanja u ovoj oblasti. Monografijom *Bezbednost radne i životne sredine, vanredne situacije i obrazovanje*, koju preporučujemo pažnji čitalaca, autori su učinili značajan korak u tom pravcu.

Prof. dr. Mirko Markič
Fakultet za menadžment, Koper, Slovenija